

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У статті досліджено сутність сільського зеленого туризму, його переваг для усіх соціальних груп, проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку сільського зеленого туризму як ланки туристичної сфери України.

Ключові слова: сільський зелений туризм, переваги сільського зеленого туризму, перспективи сільського зеленого туризму, моделі розвитку сільського зеленого туризму.

Постановка проблеми в загальному вигляді. З початку ХХІ ст. сільський зелений туризм, за визнанням експертів Всесвітньої туристської організації (далі – WTO), є одним із секторів туристичної індустрії, що динамічно зростає. Ідеї охорони навколишнього середовища, що стали надзвичайно популярними серед західної цивілізації, охопили й індустрію туризму. Внаслідок цього серед масових туристів виник попит на види туризму, альтернативні масовому, – так звані “зелені подорожі” [5]. В Україні розвитку цього виду туризму також сприяє той факт, що за роки незалежності в сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова заробітчанська міграція. Розвиток сільського зеленого туризму може розширити сферу зайнятості сільського населення і дати селянам додатковий заробіток; створити можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері але й в сфері обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем сільського зеленого туризму, зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: В.І. Азар, Л.Г. Агафонов, О.О. Бейдик, Б.І. Вихристенко, І.П. Гаврилишин, Б.І. Герасименко, Л.С. Гринів, П.В. Гудзь, В.Г. Гуляєв, М.І. Долішній, А.П. Дурович, В.К. Євдокименко, Т. Жабінська, Л.В. Забуранна, Г.В. Казачковська, В.Д. Калитюк, Г.А. Карпова, В.І. Карскін, В.А. Квартальнов, В.Ф. Кифяк, Н.Й. Коніщева, В.С. Кравців, Н.Н. Кузнєцова, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, В.К. Мамутов, Г.А. Папірян, С.І. Попович, І.Л. Сазонець, Т.Г. Сокол, Н.М. Судова-Хом’юк, Т.І. ткаченко, Дж. Уокер, В.К. Федорчеко, С.В. Хлопяк, В.В. Худо, В.І. Цибух, Ю.Н. Чоботар, І.М. Школа та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Не дивлячись на існуючі фундаментальні дослідження в сфері розвитку сільського зеленого туризму, залишається ще багато питань щодо формування засад його оптимальної організації та управління, а відсутність вирішення цих завдань має негативний вплив на розвиток та популяризацію даного виду туризму в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності сільського зеленого туризму, його переваг для усіх соціальних груп, аналізу сучасного стану та перспектив розвитку сільського зеленого туризму як ланки туристичної сфери України.

Викладення основного матеріалу. Як слушно наголошують фахівці, основними проблемами розповсюдження сільського зеленого туризму в Україні є: відсутність правового забезпечення розвитку сільського зеленого туризму; відсутність механізму раціонального та екологічно збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу для потреб туризму; невизначеність щодо схем кредитування, оподаткування, тарифів на житло та послуги; відсутність вираженої маркетингової політики в сфері сільського туризму; невисокий рівень кадрового забезпечення сільського туризму [3].

Сільський зелений туризм (СЗТ) – явище для України досить нове, неординарне і трактується по-різному. Між фахівцями в сфері туризму ще й досі тривають дискусії щодо таких понять як сільський туризм, екотуризм, агротуризм, зелений туризм, фермерський туризм, екоагротуризм і також багато авторів розуміють одне і теж під різними поняттями [6].

Згідно визначення Міжнародної спілки екотуризму, сільський зелений туризм визначається як спрямована мандрівка в сільську місцевість з метою ознайомлення з місцевою культурою та історією природного середовища, яка не порушує цілісності екосистеми, при цьому робить охорону природних ресурсів вигідною для сільських мешканців [8].

Міжнародний Союз охорони природи визначає даний вид туризму як мандрівку з відповідальністю перед навколишнім середовищем по відносно незайманих територіях з метою вивчення і насолоди природою, що сприяє її охороні, чинить «м'який» вплив на навколишнє середовище, забезпечує активну соціально-економічну участь місцевих мешканців у збереженні природи та отриманні ними переваг від цієї діяльності [9].

Перевагою даних визначень є те, що досліджуються не лише економічні функції сільського туризму. Визначено, що він виконує низку інших, не менш важливих

функцій, що обумовлено тим, що сільський туризм – це різні взаємовідносини, часто – конфліктні: людини та природи, міського і сільського способів життя, історії, культури тощо. Враховуючи вищесказане, нами були досліджені основні переваги сільського зеленого туризму для господарств, що надають послуги в даній сфері:

- додатковий дохід у позааграрній діяльності;
- активізація підприємницької діяльності селянської родини;
- особистий розвиток родини. Готуючись приймати і обслуговувати відпочивальників, члени селянських родин мимоволі змушені поповнювати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, кулінарії тощо, а спілкування з гостями розширює їх кругозір, дає змогу зав'язати нові знайомства, завести друзів в інших населених пунктах;
- використання вільних засобів господарства;
- естетичний і культурний розвиток членів сім'ї.

В той же час, на нашу думку, сільський зелений туризм несе ряд переваг для сільської громади, на базі якої надаються ці послуги:

- підвищення рівня зайнятості сільського населення;
- активізація торгівлі в регіоні;
- збереження і розвиток культурної та історичної спадщини села. Сільський зелений туризм чинить позитивний вплив на відродження, збереження і розвиток місцевих народних звичаїв, промислів, пам'яток історико-культурної спадщини. Проявляючи інтерес до цих надбань народної культури, мешканці міст під час відпочинку на селі розкривають місцевим жителям їхню справжню цінність, популяризують їх у своїх краях і, таким чином, допомагають їх збереженню морально, а подекуди й матеріально;
- розвиток інфраструктури села. Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращання благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл в цілому; стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Звичайно, на перших етапах приймання і обслуговування відпочивальників відбувається на базі існуючого житлового фонду з використанням місцевих рекреаційних та інфраструктурних ресурсів. Але з певним надходженням коштів від цієї діяльності ті, хто нею займається, починають робити вкладення у поліпшення комунального облаштування житла, вулиць; об'єднаними зусиллями досягають зміни на краще сфери обслуговування;
- активізація діяльності сільської громади.

Споживачі послуг сільського зеленого туризму мають також, як ми вважаємо, значну кількість переваг від використання можливостей даного виду відпочинку, а саме:

- активний відпочинок «на природі»;
- навчання виробництву продукції на селі, набуття нових умінь;
- вживання натуральних страв;
- пізнання культури регіону;
- безпосереднє спілкування з місцевими жителями.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в усіх регіонах України зумовлена такими обставинами:

1. Розвиток сільського зеленого туризму стимулює мале підприємництво, важливе для оздоровлення економіки аграрних районів країни.

2. Регіони України володіють малоосвоєним рекреаційним потенціалом, що потребує пошуку альтернативних та ефективних стимулів для його раціонального використання у відпочинково-туристичних цілях.

3. Створення та розвиток агрорекреаційного сервісу вирішує низку напружених соціальних проблем багатьох регіонів, зокрема, масового безробіття, закордонного заробітчанства, складного соціального клімату тощо.

4. Збережена етнокультурна самобутність історичних країв нашої держави виступає ексклюзивною, міжнародно-туристичною, конкурентною перевагою, що дозволить Україні бути серед основних осередків розвитку сільського туризму в Європі.

Правове регулювання діяльності на ринку сільського зеленого туризму підпадає під юрисдикцію двох відомств: Міністерства аграрної політики України (МАПУ) та Державної туристичної адміністрації України (ДТАУ). Діяльність у сфері сільського аграрного туризму повинна регулюватися спеціальним Законом, але на сьогоднішній день Проект Закону України „Про аграрний туризм та агротуристичну діяльність”, що розроблено Міністерством аграрної політики України відповідно до орієнтовного плану законопроектних робіт на 2009 рік (Розпорядження КМУ № 185 р. від 18.02.2009 р.) спільно зі Спілкою сприяння розвитку зеленого туризму в Україні до сих пір на розгляді у Верховній Раді України, що ускладнює діяльність суб’єктів господарювання в даній сфері.

Тому, основоположним документом, яким на сьогоднішній день регулюється діяльність у сфері туризму (в тому числі і сільського) є Закон України “Про туризм” (зі

змінами та доповненнями від 09.07.2003 року), в якому позиціюється такий вид туризму як “сільський” та окремо – “зелений” [4]. Наступний нормативний документ “Про основні засади розвитку соціальної сфери села” (Указ Президента України № 1356 від 20.12.2000р.), в якому одним із засобів розвитку виділено “розвиток підсобної діяльності у сфері туризму (зеленого туризму) та надання пріоритету “питанням відродження національної культури, звичаїв, традицій та обрядів, розвитку народних ремесел”, що неможливо без розвитку туристичної діяльності [1].

Але, на жаль, практична реалізація державної політики в сфері підтримки сільського туризму носить сьогодні, як і упродовж багатьох попередніх років, переважно декларативний характер, а державне цільове фінансування розвитку сільського туризму як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні практично відсутнє. Наразі у бюджеті України на 2012 р. коштів на розвиток сільського туризму не передбачено.

Розвиток сільського аграрного туризму в Україні підтримують також спеціальні Європейські програми TACIS, Міжнародний фонд «Відродження», фонд «Євразія», Європейська федерація сільського туризму «Єврожітс», ПРІК ПРООН та інші. Проте, повна відсутність державного фінансування та обмеженість фінансових ресурсів зарубіжних партнерів значно стримують ефективний розвиток сільського аграрного туризму в Україні та запобігають соціально-економічному відродженню сільських територій за рахунок новітніх напрямків розвитку [2].

Комплексно досліджуючи особливості розвитку сільського зеленого туризму в Україні нами були виявлені його наступні слабкі сторони:

- несприятливе правове та економічне середовище для діяльності сільського населення;
- недостатньо використовується досвід сусідніх країн;
- неузгодженість дій центральних органів виконавчої влади у сфері туризму та аграрної політики, інших;
- перекося у розумінні суті сільського туризму;
- відсутність привабливих кредитних ресурсів для сільського населення та сприятливих умов для інвестицій;
- на всеукраїнському рівні відсутня реклама сільського туризму;
- проблеми в отриманні гарантованих та якісних послуг, недостатня можливість захисту прав сторін;

- недостатня кількість високоякісних об'єктів розміщення в центрі та на сході країни;
- складність доступу до інформації щодо невикористаних туристичних можливостей села;
- відсутні навчальні центри для підготовки та перепідготовки менеджерів та сільського населення.

В той же час, в Україні існують наступні моделі організації сільського зеленого туризму:

1. Розвиток сільського туризму на базі домогосподарства або особистого селянського господарства, яке поставляє на ринок не більше 9 ліжко-місць. Ця модель успішно реалізується в сільській місцевості, яка у більшості не відноситься до туристичної, але є потенційно привабливою та має відповідні ресурси;

2. Будівництво приватних туристичних об'єктів в сільській місцевості. Ця модель успішно реалізується у формі стилізованих агротуристичних хуторів, культурно-етнографічних центрів (наприклад, «Бессарабське село “Фрумушика-Нова”» на Одещині, «Соколинний хутір» на Чернігівщині);

3. Перспективною вважається модель, яка включає сільськогосподарські тематичні парки, центри. Концепція такої моделі – популяризація нових технологій у сільському господарстві, альтернативних джерел енергії, ознайомлення з традиційним сільськогосподарським виробництвом, пов'язаними з ним святами та традиціями, надання послуг з дорадництва та гостинності.

Враховуючи вищезазначене, потрібно відмітити, що зараз особливо важливим на ряду із законодавчим визначенням сфери сільського зеленого туризму є питання просування в Україні самої ідеї сільського зеленого туризму в цілому. Метою розробки цієї широкомасштабної програми повинно стати підвищення поінформованості населення і створення позитивного ставлення до цього виду відпочинку. Для цього повинні бути задіяні такі види маркетингових комунікацій, як PR-статті, інтерв'ю, прес-конференції, семінари, брифінги, телепередачі, що викликають довіру та позитивну реакцію у відпочиваючих [7]. Варто також активізувати значення місцевої влади у підтримці цілей сільського зеленого туризму. Саме місцеві влади можуть клопотати про забезпечення податкових пільг та інших преференцій при одержанні дотацій з бюджетів особам, які беруть участь у наданні агротуристичних послуг.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сільський зелений туризм у більшості країн розглядається як невід'ємна складова частина комплексного

соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох сільських проблем. Сьогодні в Україні формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі з можливістю ефективного використання природного, матеріального і культурного потенціалу регіонів. Законодавче врегулювання взаємовідносин у сфері сільського туризму та його популяризація сприятиме подальшому розвитку ринку туристичних послуг і дозволить зробити його більш прозорим і привабливим. Перспективою подальших досліджень може слугувати розробка основних стратегічних напрямків сільського аграрного туризму в Україні з метою його популяризації та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про Основні засади розвитку соціальної сфери села». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1356/2000>.
2. Малік, М.Й., Забуранна, Л. В. Сільський аграрний туризм як чинник розвитку сільських територій України [Текст] / Л. В. Забуранна // Економіка АПК: Міжнародний науково-виробничий журнал. - 2012. – №5. - С. 110-115.
3. Мельниченко, С. В. Соціально-економічне значення та проблеми розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електрон. ресурс] / С. В. Мельниченко, А. Ю. Єременко. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/melnychenko.htm.
4. Офіційний сайт Держтуризмкурорту України. Офіційна веб-сторінка: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.tourism.gov.ua
5. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.unwto.org
6. Пітюлич, М. М. Особливості функціонування сільського туризму в Україні та досвід європейських країн [Електрон. ресурс] / М. М. Пітюлич, І. І. Михайлюк // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2011_33_sv3/SOURCE/27.pdf
7. Рутинський, М. Й. Зелений туризм [Текст] / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. - К.: Знання, 2008. - 271 с.
8. Ecotourism Society, 1994. Western D. Definihg Ecotourism. In: Ecotourism: A Guide for Planners and Managers The Ecotourism Socierty, North Benningtoh, USA, 1993.

9. Ceballos-Lascuráin, Héctor. 1993b. Ecotourism in Central America. Technical Report for WTO/UNDP. Project CAM790/011.

КУЛИК А.В. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье исследована сущность сельского зеленого туризма, его преимущества для всех социальных групп, проанализировано современное состояние и перспективы развития сельского зеленого туризма как звена туристической сферы Украины.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, преимущества сельского зеленого туризма, перспективы сельского зеленого туризма, модели развития сельского зеленого туризма.

KYLIK A.V. FEATURES OF DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM ARE IN UKRAINE

The article deals with the essence of rural green tourism, its benefits to all social groups, analyzes the current state and prospects of development of rural green tourism as a link in the tourism sphere in Ukraine.

Keywords: rural green tourism, the benefits of rural green tourism, the prospects of rural green tourism, the development model of rural green tourism.